
Till Ålands lagting**Strategi för hållbar utveckling**

INNEHÅLL	
Därför behövs en strategi	2
Strategisk planering för hållbar utveckling, mål, strategi och metodik	3
Exempel på hur arbetet kan gå till	6
Bilaga 1	9

I detta meddelande redogörs för landskapsregeringens avsikter i det strategiskt långsiktiga arbetet med en omställning av Åland till ett hållbart, välmående och konkurrenskraftigt samhälle år 2051.

I dokumentet förtydligas centrala delar i kommittén Omställning Ålands rapport. Rapporten finns i sin helhet som bilaga.

Det systematiska arbetet med att genomföra en omställning av Åland inleds med att lagtinget och landskapsregeringen båda fattar strategiska beslut med överenskommelser om målet med ett hållbart Åland år 2051 utifrån en gemensam definition. Landskapsregeringens beslut omfattar ett hållbarhetsprogram med huvudmål och delmål samt handlingsplaner som tagits fram med hjälp av det systematiska ramverket för strategisk hållbar utveckling, FSSD ramverket.

Landskapsregeringen och lagtinget har tillsammans det övergripande politiska ansvaret för en hållbar utveckling på Åland. Detta omfattar att årligen, via budgeten, säkerställa att investeringarna stöder strategin samt att tillräckliga resurser för förverkligande samt uppföljning avsätts.

Landskapsregeringen har också för avsikt att tillsammans med lagtinget, kommunerna, landskapets myndigheter, näringslivet och företrädare för den tredje sektorn underteckna ett samhällskontrakt om att Åland ska bli ett hållbart samhälle. Samhällskontraktet ska omfatta målet och definitionen och undertecknas senast år 2015.

Mariehamn den 19 december 2013

Lantråd

Camilla Gunell

Minister

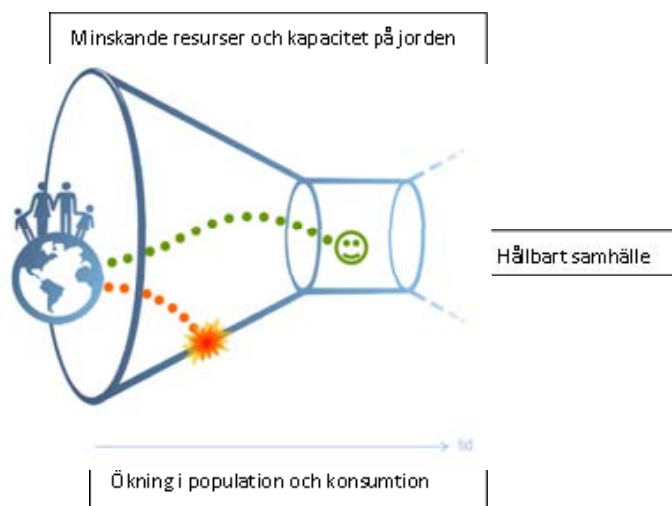
Carina Aaltonen

Därför behövs en strategi

FN:s f.d. generalsekreterare Kofi Annan sade under ett tal i Bangladesh år 2001 att ”Det nya århundradets största utmaning är att ta ett abstrakt begrepp som hållbar utveckling och göra det till en konkret vardaglig verklighet för människor över hela världen.”

Det självstyrda Åland har en unik möjlighet att ta de beslut som behövs för att nå målet om ett hållbart samhälle. För att nå visionen att Åland ska vara ett långsiktigt hållbart, välmående och konkurrenskraftigt samhälle år 2051 måste det finnas en politisk enighet, en långsiktighet i alla kommande beslut och ett tydligt ledarskap i hållbarhetsarbetet. Den politiska enigheten är avgörande för att försäkra att mål och program vidhålls oavsett politisk majoritet. Fram till år 2051 kommer nio regeringar att styra Åland och varje regering måste föra arbetet vidare mot ett hållbart Åland.

Man kan beskriva att vi idag befinner vi oss i en trätt med minskande resurser vilket innebär ett krympande utrymme för hälsa, välfärd och god ekonomi.

Ålands landskapsregering kan välja att ignorera problemen eller så kan vi vara förutseende och istället vara en del av lösningen. Att ignorera problemen skulle innebära stora risker med dålig beredskap för framtida krav och lagstiftningar, höjda avgifter för råvaror, avfallshantering och annat. Det skulle också innebära krav på tydligare riktlinjer, effektivare resurshantering etc. från våra företagare och enskilda medborgare.

Ju längre vi väntar med att planera och agera för förändring, desto fler begränsningar kommer vi att råka ut för i framtiden samtidigt som handlingsalternativen blir allt färre.

Många åtgärder och insatser för en hållbar utveckling på Åland har redan gjorts men att omställningsarbetet behöver ett mer strategiskt helhetsgrepp stöds av det som framkommit i arbetet med samhällsservicereformen och av de höranden som genomfördes inom kommittén Omställning Ålands arbete. Kommitténs höranden visade att företrädare för det åländska samhället, åländska organisationer och företag efterfrågar en strategi med bland annat ett gemensamt beslut och en kontinuitet i arbetet. I vision 2022 som togs fram i samband med arbetet med samhällsservicereformen nämns bland annat att:

- Åland är attraktivt som boendemiljö eftersom livet som erbjuds här är friskt, aktivt och naturnära.

- Tillväxten sker behärskat, hållbart och långsiktigt med ett medvetet helhetstänkande kring samhällsplanering, samhällsservice och ekonomi.
- Det hållbara Åland bygger på en effektiv användning av naturliga resurser. Genom en stark infrastruktur, innovativ energianvändning och livsmedelsproduktion samt god resurshushållning genom återvinning skapas ett hållbart samhälle ur ekonomiskt, ekologiskt och socialt perspektiv.

Ett tydligt och strategiskt grepp kring hållbarhetsarbetet skulle också ge Åland bättre möjligheter att mer systematiskt investera i innovativa lösningar som kan skapa strategiska fördelar och öppna upp för nya möjligheter, att investera i en framtid för Åland.

Landskapsregeringen föreslår att Åland tillämpar ett vetenskapligt testat, välbeprövat och robust ramverk för sitt strategiska hållbarhetsarbete kallat ramverk för strategiskt hållbarhetsarbete (FSSD Framework for Strategic Sustainable Development). Ramverket omfattar 1) en vetenskapligt erkänd definition på hållbarhet: de fyra hållbarhetsprinciperna 2) backcasting från principer, en metod att strategiskt planera för framgång och 3) 5-nivåmodellen, en struktur för det strategiska hållbarhetsarbetet.

Genom att utgå från ett tydligt ramverk för hållbar utveckling är det möjligt att strategiskt och systematiskt ta sig an omställningsarbetet. Syftet är att strategin och arbetet ska:

- Ge en tydlig strategisk inriktning avseende hållbar utveckling internt, externt och sektorsövergripande.
- Stödja välfärden, ge möjlighet till samhälls- och ekonomisk utveckling och innovationer samt skapa långsiktighet och trygghet för beslutsfattare, kommuner, näringsliv och tredje sektorn.
- Ta tillvara på tidigare erfarenheter då mycket värdetfullt arbete redan görs och har gjorts. Det är av yttersta vikt att dessa erfarenheter tas till vara när arbetet nu sätts in i en strategisk helhet.
- Vara tydlig och lätt att ta till sig samt vara flexibel med avseende på resurser, kommande teknisk utveckling och nya behov.
- Sätta Åland på kartan, visa att vi ligger i framkant och kan vara ett föredöme för andra regioner och kommande generationer.
- Göra det möjligt att utveckla ett tydligt regelverk så att alla investeringar stöder utvecklingen mot ett hållbart samhälle.

Ramverket för hållbar utveckling (FSSD), som används av många kommuner (bland annat Sveriges 86 ekokommuner), organisationer och företag runt om i världen, ger Åland ett vedertaget koncept för hållbarhetsarbetet. I ramverket ingår verktyg och modeller för planering och utförande.

Strategisk planering för hållbar utveckling, mål, strategi och metodik

För att kunna ställa om måste vi veta tydligt vart vi är på väg, när vi ska vara där och hur vi ska ta oss dit.

FSSD (Framework for Strategic Sustainable development) ramverket med tillhörande metoder och verktyg väljs till landskapets strategi. Konceptet och ramverket är förankrat i bästa tillgängliga kunskap inom flera akademiska kunskapsområden och bygger på konsensus från ett stort antal forskare världen över.

Genom de verktyg som tar sin utgångspunkt i ramverket kan landskapsregeringen och hela Åland arbeta strategiskt och systematiskt för beslut som främjar ett välmående och konkurrenskraftigt Åland år 2051.

- **De fyra hållbarhetsprinciperna** erbjuder en vetenskapligt erkänd definition av hållbarhet. Med hjälp av dessa kan politiker, näringsliv, allmänheten och tredje sektorn utveckla ett gemensamt språk för analys av nuläget, möjliga gemensamma lösningar och konkreta mätbara mål.
- Långsiktighet är en förutsättning för att få handlingsutrymme samt ekonomisk och social stabilitet i processen. **Åland ska vara ett hållbart samhälle år 2051** och omställningsprocessen kommer att ske successivt över tid på ett kontrollerat och systematiskt sätt. Strategin kommer att omfatta olika mål och delmål men resultatet av omställningen kommer inte att visa sig i sin helhet inom en nära framtid utan är ett mål för generationer framåt. Genom att utarbeta en färdplan som sträcker sig över flera valperioder och 9 regeringar fram till 2051 får näringslivet, tredje sektorn och andra aktörer möjlighet att fatta förutsägbara beslut och de får också en trygghet i sina investeringar och gemensamma satsningar inom detta område.
- FSSD ramverket ger **en struktur till det långsiktigt strategiska arbete** som krävs för att ge tydlighet och logik och samtidigt möjlighet till kreativitet och nytänkande inom dessa ramar.

De fyra hållbarhetsprinciperna

Definitionen av ett hållbart samhälle bygger på principen att ett hållbart samhälle är ett samhälle som kan behålla sin jämvikt gentemot naturen samtidigt som människors förmåga att tillgodose sina behov inte hindras. Definitionen omfattar 4 hållbarhetsprinciper som har sin grund i det naturliga stegets vetenskapliga formulering.

1. Ämnen som är tagna från berggrunden får inte öka i naturen.
Principen innebär att vi ska sträva efter att minska spridning och nyanvändning av material som hämtas ur berggrunden, exempelvis tungmetaller och olja. Detta kan ske genom att minska användningen av dessa ämnen och samtidigt öka återanvändningen av de ämnen som redan finns i samhället.
2. Ämnen från samhällets produktion får inte öka i naturen.
Principen innebär att vi ska arbeta för att minska miljöpåverkande utsläpp från samhällets produktion och energianvändning. Detta kan exempelvis ske genom att minska kemikalieanvändningen, öka vår återvinning och källsortering och sträva efter att minska förorenande utsläpp till luft och vatten.
3. Det fysiska underlaget för naturens kretslopp och mångfald får inte utarmas.
Principen innebär att vi inte ska använda våra resurser i en snabbare takt än vad naturen hinner återskapa dem. Vi ska till exempel undvika att avverka mer skog eller fiska mer fisk än vad som motsvarar återväxten. Det innebär också att vi ska undvika olika former av manipulation av ekosystemen, såsom att ändra grundvattenflöden, skapa jorderosion eller att asfaltera över bördig jordbruksmark.
4. Vi ska ha en effektiv och rättvis resursfördelning så att människor kan tillgodose sina grundläggande behov.
Även om de tre första principerna är uppfyllda kan ett samhälle aldrig bli långsiktigt hållbart om inte vi människor mår bra. Den chilenske nationalekonomen Manfred Max-Neef har identifierat nio mänskliga behov som varit desamma i alla kulturer och i alla tider. Ett socialt hållbart samhälle karakteriseras av att det tillgodoser dessa mänskliga behov för alla människor, var de än befinner sig 1) fysiska behov 2) trygghet/beskydd 3) delaktighet 4) avkoppling 5) tillgivenhet 6) förståelse 7) kreativitet 8) identitet/mening 9) frihet.

Backcasting från principer

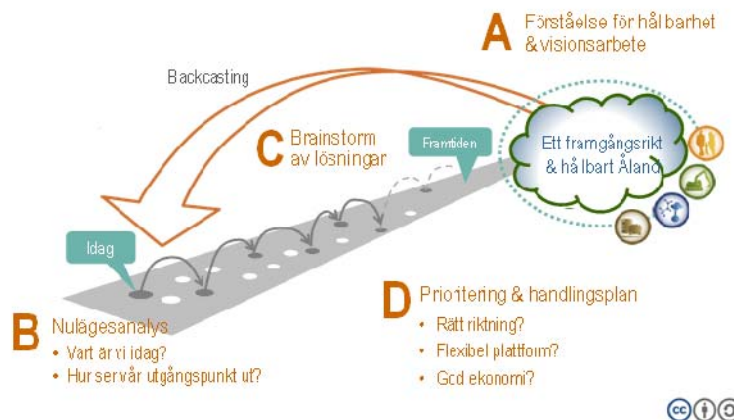
Den huvudsakliga strategin för att nå framgång är att använda sig av metoden ”backcasting från principer för hållbarhet”. Grunden är de fyra hållbarhetsprinciperna som definierar vad hållbarhet är och genom metoden skapas först en målbild och därifrån ser man bakåt i tiden till nutid för att finna utvecklingsvägarna till målet. Metoden är ett verktyg som säkerställer att vi väljer strategier och åtgärder som kommer att leda oss mot framgång.

Backcasting från principer för hållbarhet liknar schack. Vi vet vad schackmatt är trots att vi inte vet exakt var pjäserna kommer att stå. Schackmatt för hållbarhet är när de fyra hållbarhetsprinciperna följs. Det betyder att beslutsfattare idag kan styra mot hållbarhet utan att veta hur det läget kommer att se ut i detalj. Detta är viktigt eftersom vi inte känner till detaljer om morgondagens teknik och kultur. Det är också lättare att enas om principer än om detaljer.

Metoden handlar om att dela en målbild, definiera hur man ska ta sig dit och vad som behöver göras för att nå målet.

Backcasting (planering utgående från framtiden) eller ”ABCD-metoden” har visat sig vara en användbar metod för att hitta lösningar på komplexa problem, i synnerhet om nuvarande trender är en del av problemet som man försöker lösa. Metoden beskriver en process, som utgår från ett önskat tillstånd, där vi vill vara i framtiden. Från den visionen ser vi bakåt till idag och funderar hur vi idag måste fatta våra beslut för att arbeta med visionen och med tiden nå målet. Metoden är speciellt användbar i komplexa frågor som hållbarhetsarbete där vi också behöver utveckla nya sätt att möta utmaningarna. Backcasting hjälper till att bedöma om man rör sig i riktning mot visionen tillräckligt effektivt. När man börjar med slutresultatet i fokus så har man också enats om resans mål.

ABCD-metoden

Syftet med att använda denna metod är att få underlag för att kunna kommunicera hur organisationen ska undvika risker och optimera möjligheterna i processen när hållbarhetsvisionen förverkligas.

Det är också viktigt att ta fram statistik som visar utvecklingen för att få bra underlag för politiska beslut, och för att följa upp att man rör sig i rätt riktning. De fyra olika faserna i en backcasting process kännetecknas på följande sätt:

A. Målbilder

Utgångspunkten är alltid den tänkta verkligheten där vi vill befinna oss i framtiden. För att nå framgång är det viktigt att vi har en tydlig vision, som

baserar sig på en definition av vad det är som vi vill uppnå. Definitionen bör basera sig på principer och inte på scenarios. I en komplex och föränderlig värld är det svårt, för att inte säga omöjligt, att föreställa sig eller komma överens om alla de enskilda lösningarna i ett framtida scenario. En sådan definition utifrån scenario skulle även bli alltför detaljerad och oflexibel för att ge förutsättningar för att komma överens eller ta gemensamma beslut.

B. Nulägesanalys

Nästa steg är att tydligt beskriva nuläget och verksamheten så som den ser ut idag. Detta ger oss en klar bild av glappet mellan den önskade målbilden och dagens verklighet. På det sättet kan vi urskilja de specifika utmaningarna organisationen har att överbygga.

C. Lösningar

Den tredje fasen kännetecknas av en brainstorming fokuserad på både kort-siktiga och långsiktiga lösningar. Nu gäller det att tänka fritt och lägga alla möjliga förslag på bordet.

D. Prioritering

Fjärde fasen handlar om att hitta rätt prioriteringar, göra de första vägvalen och formulera en färdplan. Frågor som vi kan ha som rättesnöre när vi utvärderar förslagen i den tredje fasen är:

1. Rör vi oss i rätt riktning?
2. Är detta en flexibel lösning?
3. Är lösningen ekonomiskt försvarbar?

5-nivå modellen

Inom FSSD metodiken använder man sig även av den s.k. 5-nivåmodellen, som är en struktur för det strategiska hållbarhetsarbetet. Ett system där det definieras vem som gör vad, när och vilka verktyg som kan användas.

I korthet beskriver modellen vem som gör och ansvarar för vad inom arbetet med en omställning av Åland. Alla nivåerna interagerar med varandra men genom en schematisk definition blir de olika arbetsuppgifterna och inte minst ansvarsfördelningen tydlig.

5-nivåmodellen omfattar

1. Systemnivå	Vilket system pratar vi om?
2. Framgångsnivå	Vad innebär det att nå framgång i systemet?
3. Strategisk nivå	Hur planerar vi för att nå framgång?
4. Åtgärdsnivå	Vilka handlingar ska vi genomföra?
5. Verktygsnivå	Vilka verktyg behöver vi längs vägen?

Exempel på hur arbetet kan gå till

När Åland ställer om till strategisk planering för en hållbar framtid kommer fokusområdena och prioriteringarna att växa fram kontinuerligt. Backcasting processer inom olika områden/sektorer bör påbörjas tidigt i omställningsprocessen för att på så sätt göra prioriteringar mellan olika områden möjlig. Målen kan med fördel omsättas i 4-åriga handlingsplaner som omfattar olika projekt och tidsmässigt överlappar regeringsskiftet med minst ett år för kontinuitet i arbetet.

De sektorsvisa backcasting processerna tydliggör den komplexa verklighet som ett modernt samhälle är. Ingen sektor kommer att kunna bli helt hållbar på egen hand men utifrån en gemensam vision och definition för ett

hållbart samhälle är det möjligt att komma överens om vilka lösningar som är i rätt riktning.

Nedan följer fyra kortfattade exempel på hur olika målbeskrivningar och tillvägagångssätt skulle kunna se ut.

CO2 neutralt samhälle

Koldioxid, CO₂, är en av de aggressiva växthusgaserna som påverkar jordens klimat. Vid bl.a. förbränning av fossila bränslen sker ett tillskott av CO₂ till atmosfären och detta tillskott påverkar klimatet negativt. I ett koldioxidneutralt samhälle balanserar utsläpp och upptag varandra. Detta kommer att kräva stora strukturella omvandlingar och nya tankesätt för att uppnå och kommer inte att ske i en handvändning. Därför är det viktigt att redan idag påbörja arbetet med en omställning till ett koldioxidneutralt samhälle.

Alla aktiviteter som orsakar utsläpp av koldioxid kommer att påverkas. Det innebär för Ålands del det mesta i vårt samhälle, så som transporter, uppvärmning, elförsörjning men också aktiviteter som i andra hand är beroende av dessa. Dessa verksamheter behöver ställas om så att fossila bränslen inte används alls, eller åtminstone så lite som möjligt. Tekniken inom dessa områden är delvis ny och utvecklas ständigt, men trots det kan man inte längre vänta då utvecklingen sker konstant. För att minska beroendet av fossil energi behöver planering och investeringar i fossilfria energiformer och transporter påbörjas nu.

För att nå målet med ett CO₂ neutralt samhälle är det för Ålands del viktigt att se på dagens samhällsplanering och infrastruktur tillsammans med jord- och skogsbruk. En målinriktad samhällsplanering är ett långsiktigt styrmedel för att minska klimatutsläppen. Ett beslut om ett hållbart Åland kräver att alla aktiviteter och all politik genomsyras av målsättningar om reduktion av klimatpåverkande faktorer.

Exempel på målsättningar och tidplan:

- 2015 Backcasting process med berörda aktörer genomförs.
- 2016 Mål och nyckeltal fastställs.
- 2020 Endast koldioxidneutrala aktiviteter tillåts, d.v.s. vid beslut om nyinvesteringar samt samhällsplanering.
- 2030 Åland är koldioxidneutralt (innebär maximalt 2 ton CO₂ per person och år).

Hållbar turism

Turismen är en växande näring internationellt och har också stor betydelse för det åländska näringslivet. Allt fler resenärer börjar ställa krav på att resan och resmålet ska påverka miljön så lite som möjligt. Åland med sin unika natur har en stor potential inom det kundsegment som värnar om miljön.

Det finns idag ett flertal olika kvalitetssystem som visar på att företagen har en hållbar inriktning på verksamheten. Branschen bör göra sin egen process men här visas ett exempel på hur en tidtabell skulle kunna se ut.

Exempel på målsättningar och tidplan:

- 2015 75% av branschen är utbildad och man har gemensamt valt modell för hållbarhetsmärkningsprocessen.
- 2017 100 % är utbildade, och 15 % har genomgått kvalitetsmärkningsprocessen.
- 2020 50 % har genomgått kvalitetsmärkningsprocessen.
- 2025 100 % kvalitetsmärkta turistföretagare.

Hållbar konsumtion

En central del av miljöbelastningen förorsakas av samhällets konsumtionsmönster. De flesta produktionsmetoder kan idag utvecklas så att de bygger på sparsam användning av naturresurser och minimerade utsläpp.

Genom att aktivt arbeta med en hållbar och miljöanpassad upphandling kan landskapsregeringens centralförvaltning och underställda myndigheter samt även det åländska näringslivet påverka producenterna att välja mer resurseffektivt och hållbart.

Exempel på målsättningar och tidplan:

- 2017 En gemensam uppköpsorganisation samt ett logistikcenter för landskapsregeringens centralförvaltning och underställda myndigheter.
- 2020 Alla upphandlingsdirektiv är hållbara.
- 2025 En mall för hållbar upphandling finns även för näringslivet. Samarbete inleds med näringslivet angående upphandlingar på vissa områden.

Hållbart byggande

Diskussionen kring hållbart byggande fokuserar i dagsläget på bland annat livscykelanalyser, avfallsminimering och inte minst energieffektivitet.

Enligt EU direktiv vad gäller energiförbrukningsnivåer är det upp till varje EU-land att definiera vilken förbrukningsnivå ”nära noll energihus” ska ha, men redan idag är det fastställt att alla hus som byggs i offentlig regi ska vara ”nära noll energihus” redan år 2018.

EU direktiven vad gäller energiförbrukningsnivåer i hus är följande:

- 2018 Alla hus som byggs i offentlig regi skall vara ”nära noll energihus”.
- 2020 Alla hus som byggs överhuvudtaget skall vara ”nära noll energihus”.

Bilaga 1

- Bilaga till landskapsregeringens meddelande nr 2/2013-2014